

Діти підземелля

В історії Рівного вони точно були. У цьому переконаний Тарас Максименко, який шукає у Рівному легендарні катакомби.

Інші сходяться на тому, що верхня частина знайденого у парку імені Шевченка підземелля була підвалом садиби князів Любомирських. А от нижня, яка залягає глибше, ймовірно є входом до значно древнішої системи підземних ходів, зведених у добу Трипілля (за 3-4 тисячі років до Різдва Христового) начебто на місці існуючого тоді на території Рівного міста Суренж. Що насправді відшукали у Рівному і чи проливає знахідка світло на загадкові, описані здебільшого в переказах і легендах, підземні ходи? Про це розмова журналіста «7 днів» з начальником міського управління культури Тарасом МАКСИМЕНКОМ.

(Закінчення. Початок у № 8 від 23 лютого ц.р.)

Фрагменти найстарішої мапи Рівного від 1797 року дають підстави привідкрити трішки завісу над справжнім урбаністичним ілюзіоном князя Станіслава Любомирського

– Виходить, що версія про знайдені погребі Любомирського відпадає?

– Знаєте, що мені подобається в археології? А те, що вона безкомпромісна. Вона – як патологоанатомія в медицині. Наприклад, чоловік кашляв, чхав, а розтин тіла показав, що помер від виразки. Так само і в історії: ми можемо говорити, дискутувати, а коли розкопали, то дивимося і судимо по тому, що знайшли. Так от, ми виявили, що підземний хід має купу відгалужень. Скажімо, виявили сходи, що піднімаються на поверхню. Водночас маємо інформацію, що потім вони знову йдуть униз. Тобто, напевне, коли зводилася будівля, в якій знаходиться піцерія «На гірці», тоді також зняли частину пагорба (причому серйозний шар), в якому був цей підземний хід. Він має одну кімнату відгалуження. Потім це одне відгалуження пішло під фонтан.

дерев'яні стінки. Вибухів у підземеллі, на нашу думку, було чотири. Підземелля завалювали по периметру в усіх напрямках.

– На якому етапі знаходяться розкопки нині?

– Ми зараз вибрали землю

палацу Любомирських, яке називали Кудикіною горою. Так, гора була, як зараз аналізуємо, висотою шість метрів. Це доволі пристойна висота, що для дітей сприймалася приблизно так, як Бармацькі схили. Звісно, ми збираємо свідчення мешканців міста, але розкопки розпочалися. Було

глибина залягання фундаменту – один метр. Поруч – комунікації теплоенерго, якісь кабелі. На такій глибині фактично неможливо натрапити на якусь цінну знахідку.

– Тобто цікаві знахідки трапляються не так часто, як хотілося б?

ни, є знайдені нами дубові палі, перекладені дубовими балками. Як стверджують старожили, на цьому місці стояла одна з найстаріших будівель Рівного, і саме це й підтверджують фотографії.

– Чим завершилася ця археологічна розвідка?

– Передусім нам довелося шукати спільну мову (і це вдалося) з підприємцем, який хвилювався, що археологічні розкопки гальмуватимуть розпочате ним на цьому місці будівництво. Єдине, що зі знайденого має якусь історичну цінність, – дубові палі та балки. Їх украй важко витягти, бо це морений дуб, який засмоктало болото. Довжина палей до 10 метрів. Ми домовилися з підприємцем, що він за свої кошти перевезе дві палі, які вдалося витягти, і балки до краєзнавчого музею.

– Які у вас плани надалі?

– Будемо шукати те, що

До речі, коли ми почали розкопувати підземелля під фонтаном, то знайшли шнурок від вибухівки. Спочатку не розуміли, що це за шнурок. Ну, ми витягували засипку, яку робили, коли підземелля провалилося в часи мерства Віктора Анатолійовича Чайки. Тоді не вистачило політичної волі істориків, щоб переконати міського голову в необхідності провести археологічну розвідку. Якщо б історики наполягли, то Віктор Анатолійович, повірте, дозволив би копати. Але так сталося, що не було кому сказати: «Хлопці, треба копати». Отож провалля засипали. Ми вибрали ту землю. По витягнутих нагору пляшках (наприклад, з-під кока-коли, які не випускають вже років 20), різних предметах, будівельному сміттю ми орієнтувалися в періодах засипання підземної кімнати: спершу 2000-х років, ще був відрізок 1990-х, а потім 70-80-их років. Вивезли дуже багато мотлоху, серед якого знайшли шнур.

Ця знахідка і характер завалів схиляють до думки, що підземелля підірвали. До того ж археологи натрапили на розплавлене скло. А воно плавиться при температурі 300 градусів. Трапилося нам і обгоріле дерево, були якісь вирвані (можливо, вибухом)

практично з місць двох вибухів. Залишилося ще два. Але той, що йде в напрямку міськвідділу поліції, піднімається нагору, де земляний горб зрізаний на 1,5-2 метри.

Що будемо робити далі? Поставили транспортну стрічку. Все це за кошти меценатів, які хочуть, щоб нащадки мали правдиву історію міста, а не ту вигадану, яку нам розповідали досі. Мовляв, Рівне — це маленьке єврейське містечко, про яке немає особливо що й розказувати. Так нам подавалася історія. Справді, був у ній такий період. Два століття. Але сказати, що споконвіку воно було так, не можна.

— Які ще цінні архіфакти вдалося виявити в ході досліджень?

— Історія копає глибше, ніж нам відомо. Про підземний хід, крім опису Бургійона, зробленого 1796 року про те, що є підземний перехід, більше ніде немає жодної згадки. За винятком хіба що Короленка і місцевих мешканців. До речі, інколи мене перепиняє хтось із рівненських старожилів і починає розказувати: «Коли я була маленька, біля 7-ї школи заходила у підземний хід і виходила в парку». Дехто згадує, як у дитинстві катався на санках на місці

все треба перевіряти. Бо, як покаже недавня історія, не все бажане відповідає дійсності. Зокрема, днями ми завершили перевірку на місці одного будівництва, де була версія про існування підземного ходу. Ви пам'ятаєте, що подібна ситуація мала місце на вулиці Шкільній, де було знайдене арочне склепіння. Виявилось, його просто використали як заповнювач фундаменту, коли споруджувалися будинки на Шкільній. На вулиці було декілька великих пожеж, в яких згоріло багато дерев'яних будинків. Коли вони відбудовувалися, (думаю, що це було вже після війни), розбирали палац Любомирських та інші будівлі так

званого капіталістично-буржуазного періоду і використовували, як наповнювачі фундаментів. Як-от на Шкільній, де ми натрапили на арочне склепіння. Але воно не мало продовження, а просто свого часу впадо, вигнулося дугою, під ним утворився візуальний вхід. Все нам підказувало, що це не те, що ми думаємо, бо виявлена надто мала

Рівне — це маленьке єврейське містечко, про яке немає особливо що й розказувати. Так нам подавалася історія. Справді, був у ній такий період. Два століття. Але сказати, що споконвіку воно було так, не можна.

— По-всякому буває. Якщо скажемо, на Шкільній ми розслідували і з'ясували, що це, швидше всього, було арочне склепіння палацу, використане як наповнювач фундаменту, то знахідка біля колишнього кінотеатру «Партизан» має неабияку цінність. До речі, до нас часто звертаються небайдужі рівняни, які хочуть доказати існування історичного Суренжу і довести, що наше місто знаходилося в гущі древньої цивілізації. Важко сказати: легенда це чи правда. Зрештою, неважливо. Важливо те, що в людей є такі пориви. Як-от у Миколи Ніколайчука, який приніс нам старовинні фотографії. Після цього ми з археологами виїхали до колишнього «Партизану», щоб обстежити це місце. Відразу зауважу: чітко вираженого підземного ходу там немає. Хоча на фотографіях усе виглядає як повноцінний підземний хід. Він розташований дуже низько, тому все довкола затоплюють поверхневі води. Підтвердженням того, що наші предки знали про підтоплення тієї місци-

нали, залишилося від замку Марії Невської. Є ще одна наводка. У Рівному знайшли цеглу з міткою у вигляді тризуба. Кажуть, що її знайшли, коли розбирали якісь комунікації поблизу ЦНТІ. Коли ми на цьому місці, де за документами немає ніяких комунікацій, спеціальною машиною робили геологічну розвідку (свердлили ґрунт на глибину шести метрів), то розбили свердло об щось тверде. Це вже є приводом для деяких припущень, які будемо перевіряти. І будемо, як і раніше, робити це за кошти меценатів, бо програмою дослідження кошти на археологічну розвідку не передбачені. Зрештою, ми й будиночок на місці розкопок палацу Любомирських поставили за гроші благодійників.

Над чим іще працюємо? Ми хотіли б створити в бункері Еріха Коха музей тоталітарних режимів періоду Другої світової війни, в тому числі — нацизму. Знову ж таки з чітким формулюванням: ми святкуємо вигнання нацистських загарбників, а не німецько-фашистських, як говорили раніше, бо не всі німці були нацистами, а фашисти взагалі були в Італії. Зрештою, ще в багатьох епізодах нашої історії треба розставити правильні акценти.

Спілкувався Василь GERUS